

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

KISVÁROSI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK LOKÁLIS HATÁSRENDSZERE AZ ALFÖLDÖN

Petrás Ede

Témavezető: Dr. Pusztai Gabriella

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2009.

1. Az értekezés célkitűzése

Értekezésem célja az volt, hogy áttekintse azokat a társadalmi, gazdasági, közéleti, kulturális és más település- illetve közösségfejlesztő hatásokat, amelyeket az alföldi kisvárosokban működő felsőoktatási intézmények lokális környezetükben kifejtenek. Témaválasztásom legfontosabb indokait képezte a felsőoktatás társadalmi küldetésének növekvő aktualitása a nemzetközi oktatáspolitikában, valamint a felsőoktatás mint potenciális helyi erőforrás jelentőségének megnövekedése az átalakuló szerepkörű települések számára.

Az elméletben és empirikusan is vizsgált kérdéskör tisztázása révén választ kívántam adni arra a kérdésre, hogy a vizsgált karok fejlesztési törekvései indokoltak-e társadalmi küldetésük szempontjából, vagy csupán az öncélú, túlélésre vagy növekedésre törekvő intézményi logika áll a háttérükben.

Értekezésemben a felsőoktatási intézmények társadalmi küldetésének megvalósulását az intézmények funkcionális elemzése, vagyis a társadalmi környezet szükségleteire adott szervezeti válaszok áttekintése által vizsgáltam. A funkcionális elemzés többféle lehetséges megközelítése közül kettőt alkalmaztam.

E megközelítések egyike az oktatásökonómia, melynek értekezésemben – a szakirodalomban elterjedt gyakorlatnak megfelelően – az ökonómiai megközelítésnek egy szélesebb értelmezését fogadtam el, s az intézmények humán fejlesztő hatása mellett azok településfejlesztő, tökevonzó, helyi gazdaságélénkítő szerepét is vizsgáltam.

A másik megközelítés az oktatásökológia, mely az intézményeknek a társadalmi környezetükre gyakorolt hatását vizsgálja. A generációk közötti tőketranszfer elmélete alapján az ökológiai megközelítést az ökonómiai szemlélet hosszabb távú alkalmazásának is föl lehet fogni, mert az oktatási intézmények által biztosított manifeszt és latens funkciók a társadalomba történő, lassan megtérülő beruházásnak is tekinthetőek.

Értekezésemben párhuzamosan alkalmaztam a fenti két megközelítést, mert az intézmények társadalmi és gazdasági hatásai a lokális szinten erősen összefonódnak. A kettős megközelítés előnye, hogy egy viszonylag kis térségre kiterjedően komplex, holisztikus szemszögből képes vizsgálni a felsőoktatási intézmények hatásrendszerét.

Felsőoktatási intézménynek a felsőfokú alap- (B.Sc.) vagy ennél magasabb szintű képzéseket (is) folytató iskolákat tekintettem, nem sorolván e körbe a félével felsőfokú képzéseket nyújtó intézményeket.

A felsőoktatási intézmények lokális funkcionális elemzésének terepül a kisvárosi településtípust választottam, mely a társadalmi és gazdasági környezetnek egy sajátos minőségét képviseli. Az alföldi városok viszonylag magas népességszámának következtében a szokásos

osztályozási módszerek alapján számos kisvárosi jellegű és funkciójú település középvárosnak minősül. Emiatt – az Alföld különleges településszerkezeti adottságait figyelembe véve – értekezésemben a megyeszékhelyek kivételével minden városi rangú települést kisvárosnak tekintettem.

Vizsgálatom térbeli keretét Magyarország egyik nagytája, az Alföld adta. Értekezésemben az Alföld megjelölést nem annyira földrajzi egységként, hanem különféle történeti, földrajzi, társadalmi, gazdasági és kulturális jellemzők viszonylag homogén halmazának – Beluszky Pál szavával élve egy sajátos „tünetcsoportnak” – fogtam föl. Témám szempontjából az „Alföld-tünetcsoport” legfontosabb eleme a településhálózatban és a városok szerepében megfigyelhető, a szokványos hazai és európai szerveződéstől eltérő logika. A nagytáj településhálózatának gerincét egy sajátos várostípus, a mezővárosi fejlődési utat bejárt, kisvárosias települések alkotják, melyek többsége a (paraszt-)polgári lét és az iskolázás nagy hagyományával rendelkezik.

A felsőoktatási intézmények funkcionális elemzésének számos előzménye van a hazai társadalomtudományban – többek között Kozma Tamás és Nemes-Nagy József munkái –, témaválasztásom és megközelítésem néhány aspektusa mégis hiányzik a korábbi tudományos diskurzusból. Ilyen újszerű vonásai értekezésemnek a városfejlődés és az oktatási intézményrendszer között megfigyelhető történeti összefüggések vizsgálata, a kisvárosi intézményekre fókuszáló témafölvetés, valamint az ökonómiai és az ökológiai megközelítés párhuzamos alkalmazása.

Értekezésem nem terjed ki a vizsgált felsőoktatási intézményekben folyó oktatás minőségének részletes vizsgálatára. E problematikát csupán érintőlegesen, az országos felsőoktatási statisztikák másodelemzése révén tekintettem át, mert csak áttételesen függ össze az intézmények lokális társadalmi küldetésével. Elemzésem nem érinti az intézmények hallgatói számára nyújtott gazdasági előnyök kérdéskörét sem, mert e – vizsgálatom témájához csak lazán kapcsolódó – területen más empirikus eredmények már igazolták a helyben elérhető felsőoktatási kínálatnak a hallgatói karrierutakra gyakorolt kedvező hatásait.

2. A kutatás módszerei és adatbázisa

Az elmúlt két évtized módszertani kutatásainak fontos fölismerése, hogy a kvalitatív és a kvantitatív módszerek nem zárják ki, hanem éppenséggel kiegészítik egymást. A kvalitatív és a kvantitatív forrásból származó empirikus adatok kölcsönösen bizonyíthatják egymás érvényességét, egymást kiegészítvén teljesebb, komplexebb képet adnak a vizsgált jelenségről, továbbá

megmenthetik a kutatót attól a csapdától, hogy egyetlen nézőpontból közelítvén témájához saját előfeltevéseit vetítse a valóságra.

A vizsgált felsőoktatási intézmények oktatóinak viszonylag alacsony létszáma és homogén jellege kvalitatív módszereket igényelt, a hallgatók nagyobb száma és a vizsgált intézmények összehasonlításának igénye viszont a kvantitatív adatgyűjtést is szükségessé tette. A fentebb ismertetett elméleti megfontolások ismeretében, a kutatás tárgyából fakadó igényekre reflektálva, a kvalitatív és kvantitatív módszerek együttes alkalmazása mellett döntöttem.

Empirikus adatgyűjtő munkám elsődleges helyszínei a vizsgált intézmények voltak, melyekben a kari dokumentumok elemzését, a vezetőkkel és oktatókkal folytatott interjúkat valamint a hallgatók helyi beágyazottságának kérdőíves vizsgálatát végeztem el. Az intézményen belüli vizsgálódást kiegészítette néhány, a vizsgált karok képzési területén tevékenykedő helyi szervezet képviselőjével készített interjú is.

A vizsgált karok lokális ökonómiai hatásrendszerét az intézményi elemzések gyakorlatában elterjedt, Leontyev által kidolgozott *input-output analízis* segítségével elemeztem. Az intézmények rövid távú hatásai közül a karok munkahelyteremtő, népességmegtartó és a helyi fogyasztást növelő hatását vizsgáltam, míg a hosszú távú hatások közül a karok helyi humán erőforrás- és gazdaságfejlesztő hatását valamint a városfejlesztésben való részvételét tekintettem át.

Az ökológiai hatásrendszernek három szintjét különböztettem meg attól függően, hogy a karok milyen minőségben jelennek meg a helyi társadalomban. Az intézményi szint a karok egészének jelenlétéből, működéséből következő manifeszt és latens hatásokat foglalja magában, míg az oktatói és a hallgatói szinten az intézményeket benépesítő egyének társadalmi részvételének problematikája jelenik meg. E három szint áttekintése után mélyebb elemzést végeztem a karok társadalmi kapcsolatainak öt olyan területén, amelyek az empirikus adatok szerint meghatározó szerepet töltenek be a vizsgált felsőoktatási intézmények lokális ökológiai hatásrendszerében. E kulcsfontosságú témakörök a más intézményekkel való együttműködés, a hagyományok és rendezvények, a legkiterjedtebb civil közösségre: az egyházközösségre gyakorolt hatás, a lokális politikai kapcsolatrendszer, valamint a helyi társadalommal való konfliktusok problematikája.

Az empirikus adatok összegyűjtését 2006 ősze és 2007 tavasza között valósítottam meg, három város négy főiskolai karán. A helyszínek kiválasztásakor két fő törekvés vezetett. Egyfelől, a mezővárosi fejlődés szempontjából tipikus városokat kerestem, hogy az elemzés során lehetőleg élesen és fölismerhetően megjelenjenek az Alföldre jellemző táji-történeti adottságok. Másfelől viszont igyekeztem az Alföldre jellemző iskolatörténeti hagyományok különböző szegmenseit képviselő településeket kiválasztani.

A főnti megfontolások alapján az alábbi intézmények szerepeltek az empirikus mintában: a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kara (SZTE-MGK) Hódmezővásárhelyen, a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kara (KRE-TFK) Nagykőrösön, valamint a Szent István Egyetem Tessedik Sámuel Egyetemi Központjának (vizsgálatom idejében még Tessedik Sámuel Főiskola) Pedagógiai illetve Víz- és Környezetgazdálkodási Kara (TSF-PFK és TSF-MVK) Szarvason.

3. Az értekezés eredményei

Elméleti kutatásom során föltérképeztem az alföldi kisvárosokban működő felsőoktatási intézmények lokális hatásrendszerének társadalmi kontextusát. Áttekintettem és értelmezési keretté formáltam a városokkal és a helyi társadalmakkal foglalkozó hazai és nemzetközi szakirodalom eredményeit, különös figyelmet fordítva a hazai kisvárosok és az alföldi városfejlődés irodalmára. Amin, Bibó István, Castells, Enyedi György, Fukuyama, A. Gergely András, Lefèbvre és más szerzők tézisei alapján részletesen elemeztem az újkor kezdete óta zajló urbanizációs, dezurbanizációs és reurbanizációs folyamatokat. A hazai kisvárosokkal foglalkozó szakirodalom áttekintése alapján – elsősorban Bánlaky Pál, Kovách Imre és Utasi Ágnes kutatási eredményeire támaszkodva – megkülönböztettem a kisvárosi települési minőség különböző szakirodalmi interpretációit, és rámutattam a kisvárosi elitek középosztályi jellegére.

A történeti városkutatás eredményei – elsősorban Beluszky Pál, Benevolo és Erdei Ferenc tézisei – alapján megállapítottam, hogy – bár az alföldi mezővárosok különleges színfoltját jelentik a hazai településhálózatnak – a mezővárosi képlet szervesen illeszkedik az európai városfejlődés antik típusába, mely egymás mellett él az utóbbi évezredben domináns középkori típusal.

Márkus István, Rácz István és más szerzők téziseire támaszkodva kifejtettem, hogy a XVI. századtól kezdve az alföldi parasztpolgári közösségek gazdasági, kulturális és politikai életének szellemi hátterét a helyi egyházközösségek által fenntartott iskolarendszer biztosította. A – döntően helyi alapítású – protestáns iskolákkal szemben támasztott elvárások inkább az iskolák közösségi funkciójára, a helyi lakosság oktatási és művelődési igényeinek kielégítésére helyezték a hangsúlyt. Az alföldi városok protestáns iskolahálózata – beleértve az Alföldre költöző szlovák telepések evangélikus líceumait is – egészen a XX. század közepéig a parasztpolgári társadalomszerveződési képletet és az ehhez kapcsolódó értékeket képviselte.

A mezővárosi képlet egyes elemeinek kontinuitására vonatkozó számos kutatási eredmény – elsősorban Juhász Pál, Kovách Imre és Szelényi Iván munkái – alapján azt a tézist fogalmaztam meg, hogy az alföldi kisvárosok mai helyzetét a településtörténeti hagyományok és az elmúlt

évszázad fejlődési tendenciái együttesen határozzák meg, s a mezővárosi hagyományok továbbélő elemei a belső erőforrásokon alapuló lokális fejlődés potenciális kiindulópontjai.

Ennek egyik tényezője lehet az oktatási intézmények hagyományos szerepkörének részleges kontinuitása. Az egykori kollégiumok, gimnáziumok lokális társadalmi és kulturális funkcióját ma nem annyira azok középfokú utódintézményei, mint inkább a felsőoktatási intézmények látják el. Ezáltal az alföldi kisvárosokban működő felsőoktatási intézmények fontos szerepet tölthetnek be a fiatal generációk helyben tartásában, városuk népességmegtartó erejének növelésében. E szerepkör potenciálisan ellensúlyozza a hagyományos kisvárosi funkcióknak az – utóbbi két évtizedben történő – leértékelődését, és részben kiegyenlíti a hallgatói korcsoport iskolai pályafutásában mutatkozó, a települési és regionális egyenlőtlenségekből adódó – a hazai oktatásökológiai kutatásokban (Kozma és más szerzők munkái) már föltárt – egyértelmű hátrányokat.

A fentiek alapján megállapítottam, hogy az alföldi kisvárosok felsőoktatási intézményeinek komoly esélyük van arra, hogy városuk szellemi életének középpontjává és az innovációk helyi kezdeményezőivé váljanak. Mindez természetesen csupán egy lehetőség, melynek megvalósulását a gyakorlatban számos tényező befolyásolja.

Intézménytörténeti áttekintésem során megállapítottam, hogy az Alföld jelenlegi felsőoktatási hálózata a XX. század második felében épült ki. A duális felsőoktatás elvének szovjet interpretációja alapján általánossá vált a szakfőiskolai intézménytípus. Nemes Nagy József – 1973-as adatokat földolgozó – statisztikai elemzése alapján bemutattam, hogy az államszocialista korszakban az alföldi kisvárosokban működő főiskolák a társadalmi mobilitás és az esélyegyenlőség széles lehetőséget kínáltak. Hátrányt jelentett ugyanakkor az intézmények szűk képzési profilja, a pedagógiai és a mezőgazdasági tudományterület hagyományos dominanciája. E strukturális hátrány az elmúlt két évtized felsőoktatási expanziós tendenciái ellenére sem csökkent jelentős mértékben.

Barakonyi Károly, Kozma Tamás, valamint Pusztai Gabriella és Szabó Péter Csaba kutatási eredményeit fölhasználva bemutattam a bolognai folyamat hazai megvalósulásának azon jellegzetes vonását, hogy a kormányzat által szorgalmazott reformcsomag egyes elemei ellentmondanak az – átlátható, átjárható és globálisan is versenyképes Európai Felsőoktatási Térség kialakítását célzó – közös európai törekvéseknek. Ilyen magyar sajátosságnak tekinthető a kari autonómiák csökkentése, a felsőoktatás létszámkeretének szűkítése, a minőségbiztosítási rendszernek – az intézmények önellenőrzése helyett – a kormányzati kontroll eszközeként való használata, valamint az egész reformfolyamat *ad hoc* jellegű, kézi vezérlésű irányítása.

A hazai felsőoktatásra vonatkozó legfrissebb statisztikai adatok elemzése alapján megállapítottam, hogy az alföldi kisvárosokban működő karok hallgató/oktató aránya jóval

kedvezőbb mind a hasonló profilú hazai, mind pedig a nagyobb városokban működő alföldi felsőoktatási intézményekénél. E különbség a minősített oktatók esetében már sokkal enyhébb, ám még itt is kimutatható – különösen a pedagógiai karok esetében. A tudományos diákköri eredmények alapján a pedagógiai karok képzésének színvonala regionális és országos viszonylatban is kiemelkedőnek bizonyult, az alföldi kisvárosok felsőoktatásának másik hagyományos profilját képviselő mezőgazdasági karoké pedig csak nagyon kis mértékben marad el az alföldi felsőoktatás és az országos agrár-felsőoktatás átlagos minőségének e dimenziójában mértéktől. A kisvárosi felsőoktatási intézményeken folyó oktatásnak a hazai felsőoktatás többi szegmensével szembeni versenyképességét igazolja a témában folytatott empirikus vizsgálatok azon tapasztalata is, mely szerint a helyben elérhető felsőoktatási kínálat minden intézménytípus esetében egyaránt kedvező hatást gyakorol a hallgatói karrierutak alakulására.

Az alföldi kisvárosokban működő felsőoktatási intézmények jelenlegi helyzetét számos történeti, társadalmi, gazdasági és oktatáspolitikai tényező együttes hatása befolyásolja. Marginson és Rhoades *glonakális* paradigmája alapján értelmezve, ezek között vannak globális, nemzeti és lokális szintű adottságok, folyamatok is. A bolognai folyamat kihívásai, a központi finanszírozás fokozatos szűkülése és a hosszú távon, helyben is piacképes képzések kialakításának igénye a kisvárosi intézményeket arra kényszeríti, hogy újraértelmezzék a felsőoktatási rendszerben betöltött helyüket, s a mindmáig jellemző szakfőiskolai modell helyett új szerepet találjanak maguk számára.

E követelmény megvalósításának négy különböző forgatókönyvét különböztettem meg, amelyeknek elemei a gyakorlatban természetesen nem tisztán érvényesülnek, hanem keverednek egymással. E négy alternatíva a speciális helyi sajátosságok megőrzése illetve kialakítása, az egyetemmé válás, a szakképző intézménnyé válás valamint az intézményi együttműködési hálózatok kialakítása.

Az alábbi bekezdésekben a vizsgálatom tervezésekor megfogalmazott nyolc hipotézis köré csoportosítva ismertetem értekezésem empirikus eredményeit.

Első, általános hipotézisem az volt, hogy az alföldi kisvárosokban működő felsőoktatási intézmények kedvező hatást gyakorolnak településük életére és fejlődésére. Föltevésemnek megfelelően mindegyik vizsgált intézmény esetében számos lokális hatást mutattam ki. Általános megfigyelésem az, hogy míg az intézmények egésze által kifejtett helyi hatások ökonómiai és ökológiai nézőpontból egyaránt jelentősek, addig a hallgatók jelenlétének elsősorban ökonómiai, az oktatókénak pedig főleg ökológiai hatásai vannak.

Empirikus tapasztalataim csak a rövid távú hatások esetében igazolták azt a hipotézist, hogy az ökonómiai hatásokra nagy befolyással van az intézmények mérete. A szarvasi karok példája bebizonyította, hogy egy – megfelelő létszámú és képzési kínálatú – felsőoktatási intézmény a helyi gazdaság meghatározó, központi tényezőjévé válhat. A hódmezővásárhelyi eset ezzel

szemben arra világított rá, hogy a hosszú távú hatásokban nem annyira az intézmények méretének, mint inkább a helyi – és térségi – hallgatók, oktatók arányának, a helyi gazdaság szerkezetének valamint az intézmények és a helyi vezetők együttműködési készségének van meghatározó szerepe.

A hallgatók jelenlétének kedvező gazdasági, turisztikai és migrációs hatásaira vonatkozó hipotézisem csak korlátozottan, egyes tevékenységek esetében volt megerősíthető. Föltevésemmel ellentétben a hallgatói jelenlét minimális hatást gyakorolt a városok népesség-utánpótlására. Ez utóbbinak legfontosabb oka az, hogy a karok által kínált végzettségek iránt csak kevés kereslet mutatkozik a helyi munkaerőpiacon. Szarvasi tapasztalataim ugyanakkor rámutattak arra, hogy egyes helyi vállalkozások – kedvező körülmények között – a helyi gazdaságon kívüli nagy üzletláncok konkurenciájával dacolva is képesek lehetnek számottevő részesedést szerezni a hallgatók fogyasztásából.

Negyedik hipotézisem az volt, hogy az alföldi gazdaság válságos helyzete és a felsőoktatási intézmények állandósult finanszírozási problémái miatt az intézmények hosszú távú gazdaságfejlesztő hatásai csak kevéssé érvényesülnek. Föltételezésemmel ellentétben e tényezők elsősorban az intézmények lokális ökológiai hatásrendszerét gyöngítették – míg ökonómiai hatásaikat nem annyira a jelenlegi gazdasági és finanszírozási nehézségek korlátozzák, mint inkább a városok kedvezőtlen gazdasági szerkezete illetve – lokális szinten – az informális kapcsolatok hiánya vagy konfliktusai.

Vizsgálatom eredményei alátámasztották azt a hipotézist, hogy a mezőgazdasági karok ökonómiai hatásrendszere rövid távon valamivel erősebb a pedagógiai karokénál. A különbség egyik magyarázata az, hogy a mezőgazdasági karok képzési profilja közelebb áll a termelő szektorhoz, másik okát pedig a karok sokrétű – a szocialista nagyüzemi termelés időszakában gyökerező, részben még napjainkban is működő – ágazati kapcsolatai jelentik.

Az intézmények ökológiai hatásrendszerének az oktatók és hallgatók lakóhelyével való erős összefüggésére vonatkozó hipotézisemet empirikus tapasztalataim csak részben támasztották alá. Bár a hódmezővásárhelyi kar példája egyértelműen bizonyította, hogy a helyből és a város közvetlen vonzásterületéről érkező hallgatók és oktatók magas aránya meghatározó tényezőjét képezi a kar lokális társadalmi kapcsolatainak, ugyanakkor azon karok esetében is megfigyeltem bizonyos ökológiai hatásokat, amelyekben csak alacsonyabb arányban vannak jelen a szűkebb térségükben élő lakosok.

Hetedik hipotézisemmel szemben a kedvezőtlen oktatáspolitikai háttér és a felsőoktatás helyzetének bizonytalansága az intézmények hatásrendszerét csak kevéssé befolyásolja, inkább az intézmények légkörére, oktatási színvonalára, belső világára gyakorol kedvezőtlen hatást.

Végül, de nem utolsósorban, empirikus vizsgálatom eredményei igazolták azt a hipotézist, hogy a vizsgált karok kiterjedt partneri kapcsolatban állnak a helyi társadalmi, kulturális és politikai

intézményekkel, s – a mezővárosi településfejlődési modell továbbélő elemeként – napjainkban is valamilyen mértékben a helyi elit közéleti és közösségi tevékenységének terepül szolgálnak. A szociális és kulturális intézményekkel való együttműködésre elsősorban a pedagógiai karokon találtam példákat, a hódmezővásárhelyi kar esetében pedig hangsúlyosan megjelent a helyi önkormányzattal folytatott, városfejlesztési célzatú együttműködés.

A felsőoktatással rendelkező kisvárosok számára érdekes lehet empirikus vizsgálatomnak az az általános negatív tapasztalata, hogy nem találtam példát olyan kisvárosi intézményre, mely egyidejűleg erős rövid és hosszú távú ökonómiai hatásokat fejtené ki városának gazdaságára. Míg a rövid távú hatások csak a viszonylag nagy létszámú és gazdag képzési kínálatú karok esetében képesek komolyabb befolyást gyakorolni a helyi gazdaságra, addig a hosszú távú hatásokra az intézménynek nem annyira a mérete, mint inkább a helyi gazdaság és politika szereplőivel való együttműködési képessége bír meghatározó fontossággal.

E negatív tapasztalat egyik oka – számos más, helyi tényező mellett – az, hogy az alföldi kisvárosok felsőoktatásában lényegében máig uralkodó, szovjet mintájú szakfőiskolai modell a mai körülmények között csak kevéssé alkalmas az intézmények társadalmi küldetésének betöltésére. Megítélésem szerint a karok és térségük fejlődése szempontjából egyaránt alkalmasabb volna a tudományegyetemi vagy a közösségi főiskolai típus irányába mutató intézményfejlesztés.

Az oktatáskutatókon túl, az oktatáspolitikai tervezés és a kisvárosi felsőoktatási intézmények vezetése számára is relevanciával bírhat az a megfigyelésem, hogy a hazai kisvárosi intézmények aktuális fejlesztési stratégiái a tudományegyetemmé való átalakulás irányába mutatnak. A kilencvenes évek elején lezajlott brit felsőoktatási reform napjainkban már megmutatkozó kedvező tapasztalata arra engednek következtetni, hogy e törekvések megvalósítása hosszú távú fejlődést biztosíthatna mind az érintett intézményeknek, mind pedig a hazai felsőoktatási rendszer egészének.

A főnti fórumok mellett a vidékfejlesztés számára is hasznosítható értekezésemnek az a következtetése, hogy a nagy innovációs központoktól távolabb fekvő alföldi kisvárosok intézményei számára járható útnak tűnik egy olyan intézményfejlesztési stratégia is, amely – természetesen figyelembe véve a jelenlegi hazai felsőoktatási környezet sajátosságait – a közösségi főiskolai modell egyes elemeit is tartalmazza. Egy ilyen irányú intézményfejlesztés megvalósulása két fontos előnnyel járna a városok és környékük számára: egyfelől jelentősen növekednének a felsőoktatásban való részvétel esélyei a periférikus területek fiatalságának széles rétegei számára, másfelől pedig a helyi gazdaság szereplőivel állandó kapcsolatot tartó, azok helyzetére és igényeire rugalmasan reagáló intézmények komoly helyi innovatív hatást tudnának kifejteni.

Az alföldi kisvárosokra jellemző, viszonylag fejlett felsőoktatási intézményhálózatban meglátásom szerint mindkét főnti stratégiának helye van. Az alföldi felsőoktatás egészének

társadalmi küldetése és versenyképessége szempontjából pedig a két stratégia párhuzamosan – a helyi gazdasági, társadalmi és intézményi adottságokra való tekintettel – történő megvalósítása jelentené a legkedvezőbb alternatívát.

Értekezésem tudományos eredményei a közeljövőben elvégzendő empirikus vizsgálatok által tovább erősíthetők és kiterjeszthetők. A további kutatás egyik lehetséges iránya a végzett hallgatók életpályájának követése, emellett érdemes volna megvizsgálni a lokális társadalmaknak az intézményekről kialakított mentális képét is. Mindezek mellett, témám keretein túlmutató, ám ahhoz szervesen kapcsolódó kutatási kérdés a felnőttképzésnek mint – meglévő és potenciális – helyi erőforrásnak a vizsgálata a nagy innovációs központoktól távol fekvő, kisvárosi központú térségekben.

4. A szerzőnek az értekezés tárgyában megjelent publikációi

Könyvfejezetek és folyóiratokban megjelent tanulmányok

A kisvárosi főiskolák helyi kulturális hatása – teória és realitás (2009).

In Jancsák Cs. (ed): *Fiatalok a Kárpát-medencében: Mozaikok az ifjúság világáról*. Szeged: Belvedere, 80-93.

Az önkormányzatok és a felsőoktatási intézmények partnerségének lehetséges formái a kisvárosok fejlesztésében (2008).

In Buday-Sántha A. et al (eds): *Önkormányzatok gazdálkodása – helyi fejlesztés*. Pécs: University of Pécs, 356-362.

A kisvárosi főiskolák hallgatóinak társadalmi helyzete és életmódja (2007).

Tér és Társadalom, 21 (4): 111-129.

Intézmény és lokalitás: a kisvárosi főiskolák helyi társadalomformáló hatása (2006).

In Juhász E. (ed.): *Régió és oktatás: A „Regionális Egyetem” kutatás zárókonferenciájának tanulmánykötete*. Debrecen: Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, 391-402.

Lokalizáció: globális alternatíva? (2006)

In Molnár B.-Szerepi S. (eds): *Globalizációs ismeretek*. Hajdúböszörmény: Galenos, 44-71.

A felsőfokú szakképzések települési beágyazottsága (2005).

In Pusztai G. (ed.): *Régió és oktatás: Európai dimenziók*. Debrecen: Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, 98-104.

Lokalizáció és lokális identitás a globalizáció korában (2005).

Szociológiai Szemle, 15 (4): 85-98.

Online tanulmányok

A kisvárosi főiskolák településfejlesztő szerepe: a gyulai eset (2007).

<http://www.alfoldinfo.hu/kisvaros/kisvaros.mht>

The Contribution of Former Market Towns to Regional Development [Az egykori mezővárosok regionális fejlesztő szerepe] (2006).

http://ec.europa.eu/regional_policy/conferences/od2006/doc/articles/petras_article.doc

5. A szerző további publikációi

Tanulmányok

- Fenntartható-e a tanyai településforma? Családi gazdaságok a kiskunhalasi tanyavilágban (2006).
In Madarász B.-Kovács A. (eds.): III. Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei. CD kötet. Budapest: MTA FKI. 9 o.
- A homokhátsági tanyak népesedési adatai és társadalmának néhány jellemzője (2006).
A Falu, 21 (2): 63-70.
- Erdély peremén: válsághelyzet és szórványmagyarság Hunyad megyében (2004).
Protestáns Szemle, 13 (1): 1-17.

Recenziók

- Blahó János – Tóth József (szerk.): Tanulmányok Mendöl Tibor születésének 100. évfordulójára (2008).
Tér és Társadalom, 22 (1): 241-243.
- Horváth Dezső: A fölfedezettlen Magyarország (2006).
A Falu, 21 (2): 12.
- Autentikus élményalkotás a vallásos turizmusban: Bertalan Pusztai: Religious tourists. Constructing authentic experiences in late modern Hungarian catholicism (2005).
Tabula, 8 (2): 342-344.
- Religious tourism [Vallásos turizmus] (2005).
Ethnologia Fennica, 32: 53-55.

